

A k a d e m i c k ý BULLETIN

**15/94 AKADEMIE
VĚD
ČESKÉ
REPUBLIKY**

Kosmické setkání na Ondřejově

V souvislosti se srážkou komety Shoemaker - Levy 9 s Jupiterem mezi 16. a 22. červencem 1994 se konalo na ondřejovské observatoři setkání vědců, novinářů a přátel Astronomického ústavu AV ČR. Odborným výkladem sledovaného jevu zaujali přítomné RNDr. Z. Ceplecha, DrSc., RNDr. P. Spurný, CSc. a prof. RNDr. V. Vanýsek, DrSc. Součástí setkání byla prohlídka areálu ondřejovského Astronomického ústavu, velkorysé pohotovění i závěrečný pohled jedním z ondřejovských dalekohledů na ostře sledovanou planetu Jupiter. Uveřejňujeme krátký text řeči **Dr. Z. Ceplechy**, kterou uvedl promítání čtyřminutového videofilmu, na němž byl dopad komety do Jupiterovy atmosféry, realizovaný jako dokument podle předběž-

ných výpočtů, zachycen pro veřejnost a promítan na obrazovkách celého světa ještě před kosmickým hitem století.

-sd-

Astronomická událost století na Jupiteru

Astronomická událost století je za námi. Chroničtí skeptici, zvláště mezi astronomy jiných zaměření, než je poznávání meziplanetární hmoty, setrvávali do poslední chvíle na stanovisku, že stěží bude něco vidět. Každý amatér astronom, pokud měl hezké počasí a obrátil svůj malý dalekohled k Jupiteru, mohl však uvidět, co dělá přeměna kinetické energie velikosti všech zbrojních arsenálů lidstva, uvolněná během pár desítek vteřin do Jupiterova ovzduší.

Na vzdálenost 600 milionů kilometrů byl svědkem postupného vytváření „děr“ do ovzduší Jupiteru, viděl výrony plynů a záblesky polárních září na jeho opačné polokouli.

Období před srážkami celé řady úlomků komety s Jupiterem - ale možná že to byl asteroid, typ srážek vzbudil pochybnosti o tom, že to bylo kometární těleso - bylo vyplňeno horečnou činností těch, kteří chtěli věs porozumět jevům při průniku tak obřích hmot do Jupiterova ovzduší. Snad všechny významné dalekohledy světa byly upřeny k Jupiteru a jeho okolí, aby sledovaly, jak tělesa jedno po druhém vnikala do jeho atmosféry. Zpracování všech těchto pozorování bude jistě trvat dlohou, dlohou dobu. Zvláště syntéza všeho toho dohromady, naše základní poučení o světě kolem nás, ocenění, jak důležité jsou srážky meziplanetárních těles pro vývoj celé sluneční soustavy, Zemi nevyjímaje, bude trvat celá léta. Ale již dnes můžeme říci, který z modelů průniku do Jupiterovy atmosféry byl ten pravý. Pocházel od autorů M. B. Boslougha a D. A. Crawforda ze Sandia National Laboratories ve Spojených státech. Výpočty provedli na multiprocesorovém počítači Intel Paragon, největším toho druhu na světě. Jeden výpočet pro těleso o rozloze 3 km pronikl mnohem hlouběji do atmosféry, než odpovídá hustotě zemského ovzduší při povrchu. Je to o celých 300 km níže, kde dynamický tlak na těleso je už stokrát větší, než náš povrchový pozemský atmosférický tlak. Autoři došli zejména k překvapivému závěru,

Srážka komety Shoemaker - Levy s Jupiterem, koláž Harper's

Sonda Voyager 2 pořídila tento snímek Jupitera, k němuž byla počítáčem doplněna simulace dopadu komety Shoemaker - Levy do jeho atmosféry.
Foto Aerospace America

že oblak zpět vyvržené hmoty, tj. cca asi polovina všeho, co se účastní na počátečním průniku dolů, bude vyvržena zpět téměř stejnou rychlostí jako byla ta, kterou těleso do Jupiterovy atmosféry vnikne. Tak se polovina příšle hmoty dostane zpět a vytvoří tvar mohutného hřibu, který bude, a dnes už víme že také byl, dík své výšce nad Jupiterovým povrchem viditelný i přímo ze Země, a to za okrajem Jupitera, jako obloukovitý oblak. Právě velikost oblaku, jeho trvání a jednotlivé časové okamžiky různých fází celého předpovídání jevu určují jednoznačně hmotu každého z těles různě pronikajících hluboko do Jupiterova ovzduší.

Dovolte mi závěrem malé zamýšlení. Všichni jsme tvorové, kteří rádi zavírají oči před nepřjemnostmi skutečnosti. Když se nás něco dotkne, otočíme se a tváříme se jako by nic. Mluvíme však mnoho o čemkoli, co je daleko. Třeba o černých děrách ve vzdálených galaxiích. Případ srážky s Jupiterem snad přispěje k otevření očí a upření větší pozornosti k náplni našeho nejbližšího okolí. Zatím se o ně astronomové zajímali spíše nesystematicky, náhodně. Jupiterovy katastrofy snad posoumou naše všeobecně uvědomnění do oblasti rozeznání fatální důležitosti meziplanetárních srážek pro vývoj Země. Všichni se jistě chceme podívat přímo do tváře nebezpečí, které se může týkat nás i příštích generací, poznat to základní, co kdysi určovalo, ale stále ještě určuje a bude určovat náš kosmický pozemský osud.

Z 27. zasedání Akademické rady AV ČR

Zasedání AR se konalo 23. srpna 1994 a řídil je předseda Akademie věd R. Zahradník.

AR vzala na vědomí, že nebude udělena oborová čestná plaketa G. J.

Mendela za zásluhy v biologických vědách RNDr. Viktoru Brabcovi, DrSc., vědeckému pracovníku Biofyzikálnho ústavu AV ČR, vzhledem k tomu, že ji oceněný dopisem ze dne 9. srpna 1994 odmítl (bod I).

R. Zahradník informoval o jednání Rady vlády pro výzkum a vývoj, které se konalo 22. srpna t.r. (bod II). Dále byla projednána informace o přípravě oslav 40. výročí zahájení archeologických výzkumů v Mikulčicích 5. září t.r. V souvislosti s pořádáním vědeckých akcí v Praze R. Zahradník doporučil více využívat vilu Lanna s ohledem na poskytované kvalitní služby na rozdíl od jiných, mnohdy drahých zařízení. Byl vysloven souhlas se žádostí Společnosti přátel Afriky pořádat u příležitosti Dnů nigerijské kultury pod záštitou AV ČR salón Lyra Pragensis v budově AV ČR dne 10. října t.r.

V. Pačes informoval o dosavadním průběhu projednávání návrhu novelizace vyhlášky Akademie věd o zvýšení stipendií v komisích Legislativní rady vlády ČR. Vzhledem k legislativním připomínkám (AV ČR po přijetí nové Ústavy ČR nemá zákonné zmocnění vydávat právní předpisy) bude jednáno s Ministerstvem práce a sociálních věcí o možnosti vydání novelizace vyhlášky tímto orgánem za spoluúčasti AV ČR. V zájmu zlepšení neadekvátní ekonomické situace stipendistů se předpokládá i pomoc Odborového svazu pracovníků vědy a výzkumu.

V. Petrus detailně informoval o výsledcích jednání s Ministerstvem financí ČR ve věci metodiky a přípravy rozpočtu AV ČR na rok 1995. Návrh rozpočtu byl ke dni 29. července t.r. předložen ve dvou variantách (celková výše rozpočtu byla shodná), a to jednak ministru Dr. I. Němcovi (podle metodiky rozdělení prostředků dané zásadami vlády ČR pro oblast vědy a výzkumu z května t.r.) a jednak Ministerstvu financí (podle metodiky rozpočtu roku 1994 x koeficienty). Předběžná jednání s Ministerstvem financí ukazují, že v neinvestičních prostředcích budou potřeby Akademie z převážné části pokryty. Naproti tomu v investicích je návrh MF o 42,5 mil. Kč nižší než skromný návrh Akademie (155 mil. Kč.). Z celkového vývoje ekonomické situace a z jednání s MF jednoznačně vyplývá, že při zachování AV ČR jako rozpočtové organizace je nezbytné převést řadu pracovišť do příspěvkového režimu (nejlépe již od 1. 1. 1995).

AR uložila V. Petrusově, aby po projednání v Ekonomické radě předložil AR návrh na převod některých pracovišť na příspěvkovou formu hospodaření v termínu do 30. 11. 1994.

O průběhu novelizace interních norem AV ČR podal informaci F. Novák (bod III.). AR uložila V. Petrusově dokončit do 6. 9. přípravu novelizace 6 interních norem AV ČR a do 31. 10. 1994 2 interních norem týkajících se ekonomických otázek ve smyslu usnesení 20. zasedání AR ze dne 8. března 1994 (bod XI.). Dále uložila V. Heroldovi a I. Kadlecové, ředitelce Knihovny AV ČR, předložit AR do 30. 9. 1994 návrh 2 novelizovaných interních norem, týkajících se oblasti vědeckých informací.

Návrh novelizace interní normy AV ČR o přijímání studentských vědeckých sil na pracovištích AV ČR uvedl V. Pačes (bod IV.). V diskusi bylo doporučeno upravit formulaci týkající se maximální výše stipendií studentských vědeckých sil.

AR zrušila Pokyn předsedy Rady pro vědeckou výchovu a spolupráci s VŠ č. 14/1991, schválila s připomínkou předložený návrh novelizované interní normy AV ČR a uložila V. Pačesovi vydat po zapracování připomínky Pokyn člena AR AV ČR k přijímání studentských vědeckých sil na pracovištích AV ČR.

AR zrušila z důvodu nové právní úpravy (nařízení vlády č. 108/1994 Sb., kterým se provádí zákoník práce a některé další zákony) s okamžitou platností oběžník č. 32 z roku 1982 „Poskytování náhrady mzdy pracovníkům v souvislosti s vyšetřením ve zdravotnickém ústavním zařízení pro účely odvodnho řízení“ (bod V), a uložila L. Kopřivovi informovat o zrušení uvedené interní normy pracovišť AV ČR.

Zprávu o převodu úkolů a pracovníků zrušeného servisního pracoviště Patentové a licenční služby AV ČR do Kanceláře AV ČR a návrh úpravy organizačního řádu KAV uvedli M. Šolc a L. Kopřiva. Bylo mj. konstatováno, že příslušné převody pracovníků i delimitace majetku do KAV probíhají v souladu s časovým harmonogramem a delimitace buď dokončena do 31. srpna t.r. V této souvislosti AR schválila s účinností k 1. 7. 1994 i dodatek k organizačnímu řádu Kanceláře AV ČR podle předloženého návrhu.

Návrh materiálu pro vládu ČR - žádost o udělení výjimky vlády ČR k prodeji přebytečného majetku AV ČR ve smyslu § 45 zákona č. 92/1991 Sb. ve znění dalších předpisů (bod VIII) zdůvodnil V. Petrus. Jde o dva objekty: rodinný důmek v obci Jáchymov - Suchá, který využíval Ústav fyzikální chemie JH AV ČR k rekreaci zaměstnanců, a dále památkově chráněný zámek Belveder ve Valticích, u kterého je část přidružených objektů využívána Mikrobiologickým ústavem AV ČR jako detašované vědecké pracoviště. Soubor staveb ve Valticích vyžaduje nutnou opravu, kterou má v souladu s dlouhodobým pronájmem zajišťovat pronajimatel (a.s. BELMONT). Podepsaná nájemní smlouva obsahuje i podmínu, že pro výzkumné pracoviště bude vybudován náhradní objekt.

AR vyslovila souhlas s návrhem na odprodej objektů v Suché a ve Valticích podle předloženého návrhu a dodatečný souhlas s pronájmem souboru staveb zámku Belveder ve Valticích a.s. BELMONT. Dále uložila V. Petru-

sovi připravit ve smyslu zásad k usnesení vlády ČR ze dne 26. srpna 1992 č. 526 a v dohodě s ředitelem Mikrobiologického ústavu AV ČR RNDr. J. Špížkem, CSc. návrh materiálu o prodeji přebytečného majetku pro vládu ČR.

Složitou situaci při **využití rozestavěných poloprovozních hal** charakterizoval V. Petrus (bod IX). Současně upozornil na potřebu zabývat se celkovým řešením využití areálu v Lysolajích.

AR vylovila souhlas se závěry zástupců Ústavu chemických procesů, Ústavu molekulární genetiky a Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR ke způsobu využití objektů v rozestavěnosti konzervované stavby poloprovozní haly, obsaženými v přiloženém zápisu ze dne 12. července 1994. Uložila Ing. J. Štindloví, řediteli Střediska služeb AV ČR, zajistit ve spolupráci s Ústavem chemických procesů výběrové řízení na dokončení objektu poloprovozní haly (objekt SO - 005) se zřetelem na kriteria specifikovaná v návrhu ÚCHP z 31. 5. 1994. Dále uložila RNDr. A. Holému, DrSc., řediteli Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR, zajistit kolaudaci objektů SO-011 a SO-014 a po jejím provedení řešit ve spolupráci s V. Petrusem dislokační problémy UMG a ÚOCHB. AR konečně uložila pracovní skupině ve složení V. Petrus (svolavatel), Z. Brož a F. Kaštánek připravit návrh využití areálu v Lysolajích.

AR vzala na vědomí předložený **návrh k účasti Akademie věd ČR na pořádání výstavy ESSENTIA** (bod X) a vyslovila souhlas s tím, že Mikrobiologický ústav, Ústav chemických procesů a Technologický park AV ČR převezmou záštitu a odbornou pomoc při organizování této výstavy. O protokolu o ujednání o vědecké a technické spolupráci mezi Národní vědeckou nadací USA (NSF) a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (bod XI) informoval J. Niederle. V rozpravě byly vneseny připomínky týkající se kompetenční úrovně podpisu protokolu včetně způsobu jejího provádění, kde koordinace byla svěřena Akademie věd ČR. Zároveň bylo upozorněno na řadu formálních závad včetně jazykových nedostatků českého znění předloženého protokolu. Po vyjasnění různých stanovisek k podpisu ujednání uložila AR J. Niederlovi dohodnut s Národní vědeckou nadací USA způsob konkrétního provádění protokolu, informovat o uzavřeném protokolu pracoviště AV ČR a zajišťovat jeho plnění.

AR jmenovala na návrh E. Palečka **komisi pro doplňovací volby do oborových rad Grantové agentury AV ČR** (bod XII) ve složení: Prof. RNDr. Emil Paleček, DrSc. (předseda), Ing. Milan Šolc, DrSc. (místopředseda), RNDr. Vladimír Fiala, CSc. (GFÚ), PhDr. Daniel Heller, CSc. (PSÚ), PhDr. Petr Charvát, CSc. (OÚ), doc. RNDr. Petr Lukáš, CSc. (ÚFM), Ing. Rostislav Mach, CSc. (ÚJF), Ing. Ladislav Novotný, CSc. (ÚFCH JH), MUDr. Ivan Pfeifer, CSc. (MZ ČR), RNDr. Jana Šlotová, CSc. (BFÚ).

Na základě ústních sdělení V. Petruše byly projednány otázky týkající se výše příspěvků vědeckým společnostem, změny způsobu poskytování příspěvků na podporu vydávání vědeckých publikací, nákupu zahraničních časopisů z centrálních zdrojů a placení správních poplatků za ochranu našich patentů (bod XIII/4).

AR uložila V. Petrušovi, aby po dohodě s členy AR odpovědnými za vědní oblasti a s M. Marešem řešil poskytnutí příspěvků vědeckým společnostem v souladu se schváleným rozpočtem AV ČR na rok 1994. Dále uložila J. Paloušovi, aby ve spolupráci s P. Spunarem a F. Kubíčkem (ETO) připravil novelizaci statutu Fondu pro vydávání vědecké literatury, zakotvující způsob poskytování příspěvků na vydávání vědecké literatury mimo-akademickým nakladatelstvím. V. Heroldovi, předsedovi Komise pro vědecké informace, pak uložila, aby ve spolupráci s ředitelkou Knihovny PhDr. I. Kadlecovou připravil pro AR návrh týkající se rozdělení a čerpání centrálních prostředků na nákup zahraničních vědeckých časopisů. AR konečně uložila V. Petrušovi připravit pro předsedu AV ČR návrh dopisu o poplatcích za patentovou ochranu v případě, že stanovisko Ministerstva financí bude zamítavé nebo do 3. 9. t.r. nebude známo.

Několik poznámek k další činnosti Grantové agentury AV ČR

Tento článek má vyprovokovat diskusi o dalším vývoji Grantové agentury AV ČR (GA AV); její podněty budou sloužit k vypracování návrhu nových Stanov GA AV ČR pro V. zasedání Akademického sněmu a k dalším změnám v činnosti GA AV podle vývoje účelového financování vědy v ČR.

Grantová agentura ČSAV zahájila svoji činnost v roce 1990 a v současnosti je již vyhlášeno V. kolo její grantové soutěže. Přechod na účelově orientované financování byl relativně rychlý, i když jak organizátori, tak i žadatelé měli málo zkušeností. Přesto se všichni s novou skutečností v krátké době vyrovnali a grantový systém se přes řadu dřížích výhrad stal nedílnou

součástí financování vědy v Akademii. V době příprav k zahájení činnosti a formulování základních pravidel GA AV neměla Akademie ještě některé základní orgány, především Vědeckou radu. To vše se odrazilo ve stanovačích a dále v pravidlech GA AV. Po zhodnocení všech kladů i problémů v dosavadní činnosti přikročilo Předsednictvo GA AV k vypracování pozmněných pravidel pro celkovou činnost GA AV. Současně muselo vzít v úvahu i zásadně nové podmínky, ve kterých bude pracovat a které byly dány usnesením vlády ČR. Jde především o požadavek otevřenosti všech grantových agentur získávajících finanční prostředky ze státního rozpočtu. Prakticky to znamená, že od roku 1995 bude každý občan české republiky mít možnost požádat o grant u kterékoliv grantové agentury. Je to požadavek, který na jednu stranu přinese určité komplikace pro aparát GA AV, na druhou stranu však umožní otevřenou vědeckou konkurenci pracovníků všech resortů a společenských, hospodářských a jiných sektorů. Tedy situaci, po které Akademie i její pracovníci vždy volali. Podle nových požadavků, připomínek Vědecké a Akademické rady AV ČR a usnesení posledního Akademického sněmu byly v červenci 1994 vypracovány a schváleny nové Zásady činnosti GA AV platné od 20.7.1994. V nich se již odrazily všechny změny nezbytné pro vypsání V. kola. Celá řada dalších již vyslovených připomínek i návrhů změn v činnosti GA AV nebyla zahrnuta, neboť přesahuje rámcem práv schválených zásad, to znamená, že jejich realizace není možná bez podstatných zásahů do struktury a činnosti GA AV. Navrhovaná opatření pro další zdokonalení struktury a činnosti GA AV lze rozdělit do dvou kategorií a to - změny, které budou přímým pokračováním již provedených opatření a které lze realizovat za současných podmínek, (tedy při zachování přibližně stejně výše finanční dotace ze státního rozpočtu, vyčleněné na účelové financování vědy v AV ČR); – změny, které budou realizovatelné za nových podmínek, kdy částky na účelové financování v AV ČR budou podstatně vyšší, než tomu bylo doposud. První kategorie změn by měla obsahovat dosti zásadní zásah do dosavadní struktury GA AV. V současnosti se GA AV skládá z 10 oborových rad, předsednictva a jeho sekretariátu, vědecké a dozorčí rady. Volenými orgány jsou oborové rady a vědecká rada. Po zhodnocení činnosti všech těchto orgánů za první 4 roky a s přihlédnutím ke změnám, které za tu dobu nastaly i ve struktuře a práci vedenf Akademie, navrhuje Předsednictvo GA AV následující změny: 1. Zrušit Vědeckou radu GA AV. Posláním Vědecké rady GA AV bylo formulovat vědní politiku GA AV v rámci Akademie věd, na základě takto formulované politiky rozdělovat přidělené finanční prostředky na jednotlivé obory (směry), schvalovat přidělené granty a koordinovat a hodnotit činnost oborových rad. Prakticky ani jeden z těchto úkolů Vědecká rada neplní a to hned z několika důvodů. Jde o relativně velký orgán, který se scházel maximálně 3x do roka. Formálně projednával udělení grantů i jejich hodnocení, které předkládaly oborové rady. Vlastní vědní politika nemohla být na tomto plnému projednávání a finanční prostředky byly přidělovány podle určitého klíče (vzorečku), který především přihlížel ke stávajícímu stavu a v žádném případě nevedl k cílenému ovlivňování vědecké činnosti v Akademii. Mezičím byla v Akademii zřízena Vědecká rada AV ČR, která v současnosti pracuje na formulaci vědní politiky Akademie, kterou GA AV přirozeně bude muset pomáhat realizovat. 2. Jeden z velkých nedostatků v činnosti GA AV je malá koordinovanost práce jednotlivých oborových rad. Řada předsedů oborových rad opakovaně požadovala zlepšení této spolupráce, výměnu informací a osobní jednání. Navrhujeme proto ustavit **Vedení GA AV**, které se bude skládat ze současného Předsednictva a předsedů všech oborových rad. Tento orgán zajistí koordinaci práce jednotlivých oborových rad a bude plnit některé úkoly Vědecké rady GA AV. Půjde především o konečné schválení všech grantů a rozdělení finančních částek na jednotlivé obory podle návrhů Vědecké rady Akademie. Bude sloužit též jako odvolací orgán, ke kterému se mohou žadatelé obrátit se svými stížnostmi. Jeho složení umožní častější jednání a převahu zde budou mít volenf členové (předsedové oborových rad). 3. Oborové rady zůstanou jedinými volenými orgány GA AV. Nově přijatá pravidla dálé posílí jejich pravomoce. Současně budou daleko přesněji definována pravidla jejich činnosti. Nejen proto, že je to nezbytně nutné z hlediska jejich činnosti, ale proto, že žadatelé o granty musí mít naprosto jasno, jakým způsobem bude nakládáno s jejich žádostmi. Celá procedura přidělování grantů musí být zcela průhledná a musí dodržovat určitá, jednotná a předem přijatá a publikovaná pravidla. Současný systém je založen na významu anonymních posudků, které musí i nadále zůstat základem při konečném rozhodování oborových rad. Opačný přístup, kdy posudky jsou pouze informací pro práci oborové rady, která především na základě vlastního zhodnocení navrhuje udělení grantu je také možný. Vyžaduje to však zcela jinou organizaci činnosti a způsob volení jednotlivých oborových rad. Je přitom nezbytné, aby byl v celé GA AV zachován jednotný způsob a žadatelé věděli předem, jakým způsobem bude rozhodováno o jejich žádostech. Zatímco způsob hodnocení vědecké kvality předložených žádostí o granty je věcí svědomí každého posuvatele, způsob organizace činnosti oborové rady musí být v grantové agentuře jednotný. 4. Již v roce 1994 se pokusit najít finanční zdroje na krytí dalších grantů. První jednání ukazují, že bez jasné stanovených cílů, na

které by takové prostředky měly být věnovány, lze je jen obtížně získat. Tyto poznatky jen znova dokazují náležavost stanovení vědní politiky AV a v návaznosti na tuto politiku i určení některých konkrétních cílů. Pro takto formulované cíle bude možné získat dodatečné finanční prostředky. Uvedené čtyři body bylo vhodné realizovat do konce letošního roku tak, aby se od roku 1995 již celá činnost GA AV řídila novými pravidly. Současný stav v činnosti GA AV nemůžeme považovat za definitivní. Dá se předpokládat, že v krátké budoucnosti dojde k dalším změnám ve financování vědy v České republice. Hlavním znakem těchto změn bude posílení účelového financování, tedy finanční posílení činnosti grantových agentur. Za takové situace bude nutné prodiskutovat mnohem hlubší zásahy do současného systému udělování grantů GA AV. Na příklad vypisovat další typy grantů dlouhodobě podporující základní vědecké projekty ústavů, zajišťující dlouhodobé projekty význačných představitelů vědy, podporující zabezpečení nákladného přístrojového vybavení a chovy unikátních experimentálních zvířat a umožňující starým mladým, úspěšným vědeckým pracovníkům. Bude třeba upravit také strukturu finančních prostředků, poskytovaných formou grantů. Bude nutno přihlížet k nové situaci ve financování činnosti ústavů, na příklad posílením té části grantů, která bude využitelná pro zabezpečení základního chodu ústavů, zvýšením mzdových prostředků a tím zavedením kategorie zaměstnanců, kteří budou mít pracovní smlouvy na dobu trvání grantů, atd. Řada již přijatých a navrhovaných opatření vede ke zvýšení objektivity v celé činnosti GA AV. Cílem pro nejbližší období by mělo být alespoň u části grantů jejich dlouhodobější trvání a zvýšení objemu finančních prostředků přidělených na jeden grant. Podněty, připomínky, případně další návrhy k činnosti GA AV v příštích letech zasílejte nebo doručte laskavě na adresu Sekretariátu GA AV, Národní tř. 3, 111 42, Praha 1, a to nejpozději do pátku 7. října 1994.

Předsednictvo GA AV

Obdivuhodný pan Bader

Nebylo zapotřebí znát všechna fakta, související s letošní červnovou návštěvou Dr. Alfreda Badera, PhD v Praze, aby si člověk tohoto vědec, milovníka umění a přítele mladé vědecké generace zamíval. Nadchne vás pro svou disciplínu, chemii, ale i pro méně náročné sféry lidského ducha ještě dřív, než mu položíte otázku, kvůli které jste za ním přišli. Jeho tvář vyzáraje tolik pohody, ochoty a radosti - ze života? ze světa? ze setkání s vámi? - že jste obdarováni, aniž víte proč, a aniž byste ještě tušili, s kým vlastně máte tu čest. Tím spíš stojí údaje, vyplývající z jeho sympatií k české vědě, za připomenutí.

Udělení plakety J. E. Purkyně na půdě Akademie věd ČR tomuto americkému vědci českého původu bylo nejen symbolickým oceněním jeho vytrvalé pomoci českým chemikům „v dobách zlých“. Bylo i příležitostí k dohodám další pomoci a spolupráce v nových podmínkách.

Dr. Alfred Bader, o němž píše Harvard University Gazette, že si navzdory svému zapojení do obchodních záležitostí udržel vřelý zájem a těsné vztahy s akademickou chemickou komunitou, přijel do Prahy s řadou návrhů. Jako

neúnavný obhájce zjištění, že pravým otcem objevu struktury dvojně a trojně vazby a cyklické struktury benzenu není August Kekulé, ale v Čechách narozený chemik a fyzik Josef Loschmidt, návrhuje v roce 1995 vydání známky s portrétem Josefa Loschmidta k 175. výročí jeho narození a současně nabízí českému bádání v oblasti chemie velkorysou podporu hned několikerým způsobem. Míní poskytnout kapitál ve formě dlouhodobých státních obligací na financování a provoz katedry fyzikální chemie na Karlově univerzitě v Praze s názvem „Katedra Josefa Loschmidta zřízená Alfredem Baderem“. Poskytne pobytové stipendium 10 českým studentům pro zajištění jejich účasti na Loschmidtově symposiu v roce 1995 ve Vídni, České chemické společnosti nabízí kapitál k ustavení ceny Alfreda Badera, vyplácené každoročně v hodnotě cca 100 000 Kč nejlepšímu organickému chemikovi. Chce navíc poskytovat stipendia českým studentům umění v hodnotě 15 000 USD a zajistit stipendijní PhD místa pro české studenty organické chemie na Columbia University, Imperial College, University of Pennsylvania a Harvardu. Na fakultě organické chemie proběhla přednáška na téma „Fakta jsou lepší než sny“, rozkrývající takřka detektivní zápletku kolem objevu struktury molekuly benzenu, během níž se dr. Bader představil i jako poutavý řečník.

Akademickém bulletinu poskytl host z USA krátký rozhovor, který otiskujeme.

Pane Baderu, jste nejenom vynikající vědec, ale i přítel České republiky. Kde se tato sympatie vzala?

Narodil jsem se ve Vídni, ale měl jsem českou státní příslušnost. Můj tatínek se také narodil ve Vídni a měl českou státní příslušnost. Jeho tatínek se narodil na Moravě v malém městečku u Kyjova. Tento dědeček odešel jako mladý chlapec do Vídni a potom do Paříže studovat. Nějaký čas si pobyl v Egyptě a pak se vrátil do Čech a oženil se s jednou paní, mojí babičkou, z Prahy.

Rodina mé maminky pocházela z Milotic. Je to docela malá vesnička, také nedaleko Kyjova. Můj prapradědeček byl moravský zemský správce. To bylo samozřejmě za Rakousko-Uherské monarchie. Tak mám vlastně kořeny na Moravě.

Jako dítě, mezi deseti a čtrnácti lety, jsem trávil každé léto na Moravě. Měli jsme ve Vídni služebnou, která byla z jedné malé moravské vesnice, její dva bratři tam byli koželuhy. Skupovávali po širokém a dalekém okolí od všech řezníků kůže z dobytků, doma je nakládali do soli, a když dvakrát za rok přijel obchodník z Mikulova, kůže od nich koupil, částečně za peníze, částečně za zpracovanou kůži. To se mi jako chlapci moc líbilo. Znám tedy skoro všechna malá městečka jižní Moravy, a vím, kde tam byli řezníci a kde tam byli řevci.

Dva dny v létě jsme trávili v Praze. Tam jsem vždycky stál před velikou volbou: zmrzlina za padesát haléřů nebo obrázek, jaký bylo možno koupit na Starém Městě za pět korun? Tedy: deset zmrzlin nebo jeden obrázek? Mám dnes ve svém bytě v Americe největší sbírku kreseb českého malíře, který se jmenuje Antonín Levý. Krásná sbírka zámků a kostelů... Češi se ke mně chovali vždycky moc pěkně. Je to dobrá země. Země, která byla tak často obětí své geografické polohy. Němci byli příliš blízko a Rusové byli také blízko...

Ted' je to konečně svobodná země. Když cestujete v Evropě mezi Řeckem, Portugalskem, Švédskem a zeptáte se stovky intelektuálů, kdo je nejpravotivitější prezident v Evropě, devadesát pět procent řekne Václav Havel...

A vaše kontakty s českou vědou?

Založil jsem v Americe chemickou firmu. Tato firma je největším dodavatelem chemických prvků pro výrobu chemikálií na světě. V minulosti jsem každý rok přijížděl do tehdejšího Československa, už v sedesátých letech. Československo tenkrát nemělo žádné peníze. Udělali jsme úžasný projekt. Odebíral jsem produkty některých vědeckých prací ústavu Akademie na Flemingově náměstí v Praze - Dejvicích jako vzorky pro naši firmu Aldrich Chemicals. Dělali jsme to clearingovým způsobem, já jednou za rok přijel, udělali jsme vyúčtování a my za každou práci ústavu zaplatili. Bohužel se později na ústavu objevili dva ruští chemikové, kteří českým kolegům jejich možnosti záviděli, a tak jsme museli s naším „obchodováním“ přestat. Samozřejmě jsme se snažili nakupovat co nejvíce chemických produktů pro náš vlastní výzkum v Československu.

Co považujete za své největší štěstí při tom všem, co jste dokázal a co se vám daří?

Největším mým štěstím je, že jsem šťastně ženat.

-sd-

Na snímku J. Plechatého Dr. Alfred Bader s chotí po předání plakety J. E. Purkyně

Zprávy AV ČR

Orientální ústav AV ČR

Dne 23. srpna 1994 navštívil Orientální ústav AV ČR Jeho Excellence dr. Moshe Yegar, velvyslanec Izraelské republiky v ČR. V srdečném a přátelském rozhovoru se zástupci české orientalistické obce se přítomní informovali o minulosti a současném stavu české a izraelské orientalistiky. Čeští specialisté zvláště ocenili skutečnost, že dr. Yegar je původním povoláním odborník v oblasti islámské civilizace. Ředitel ústavu PhDr. Josef Kolmaš, DrSc. poděkoval panu velvyslanci za aktivní pomoc při navazování a prohlubování vědeckých kontaktů mezi odborníky obou zemí. Pracovníci ústavu rovněž vysoce ocenili nabídku dr. Yegara věnovat Knihovně Orientálního ústavu sérii publikací na orientalistická téma z fondů velvyslanectví.

Americký dar českým sinologům

Paní Wilma Fairbanková, vdova po předním americkém sinologu, profesoru Harvardovy univerzity Johnu Kingu Fairbankovi (1907 - 1991), věnovala Orientálnímu ústavu AV ČR bohatou odbornou knihovnu svého manžela, čítající na 2500 knih o Číně. Plnící vůli svého muže projevila tímto darem uznání české sinologii, která si pod vedením profesora Jaroslava Průška (1906-1980), Fairbankova osobního přítele, získala světové jméno. Darované knihy tím do značné míry zaplní mezery v našich knižních fonduch, vzniklou v důsledku nedostupnosti západní sinologické produkce v letech „normalizace“. Po utříďení a zkatalogizování budou knihy uloženy v samostatné „John King Fairbank Library“ Orientálního ústavu a budou sloužit potřebám odborníků z akademických i univerzitních pracovišť.

Seminář o zpracování řeči

4. česko-německý seminář „Zpracování řeči“ se koná 5. - 7. září 1994 na Filozofické fakultě v Praze. Pořádá jej Ústav radiotechniky a elektroniky AV ČR spolu s Fonetickým ústavem FF UK, Katedrou teorie obvodů Elektrotechnické fakulty (ČVUT Praha), Katedrou elektrotechniky (Technická univerzita Liberec), Ústavem telekomunikací (Fakulta elektrotechniky a informatiky, VUT Brno), Siemens komunikačními systémy s.r.o., Praha, Institut f. Angewandte Physik a Institut f. Phonetik (Goethe Universität Frankfurt) a Institut f. Technische Akustik (Technische Universität Dresden).

Kolokvium o technologích

TEC 94, 4. evropské kolokvium o technologích a volné soutěži se koná v Grenoblu 11. - 14. října. Představí se tam na 700 laboratoří a podniků z řady zemí (Itálie, Švýcarsko, Belgie, Maďarsko, Slovensko a další). Jádro výstavy TEC 94, „Village Scientifique Rhone - Alpes“, ukáže výsledky téměř sta oblastních laboratoří a jejich spolupráci s 20 podniky. Adresa pořadatelů je 4e Carrefour Européen des Technologies et de la Compétitivité, B.P. 297, 30016 Grenoble Cedex, France.

Dr. J. Tesařová

ACADEMIA

vyjde v září 1994

F. A. Hayek - **Právo, zákonodárství a svoboda**. Nový výklad liberálních principů spravedlnosti a politické ekonomie - 2. vydání. (Velmi aktuální dílo nositele Nobelovy ceny za ekonomii, ve kterém se autor zabývá studiem procesů, jimiž se z jednání svobodných lidí spontánně utváří společenský řád, svobodná prosperující společnost v oblasti hospodářské i právní.)

Bohuslav Reynek, Věra Provazníková - **Don Quijote**. (Ediční skvost - cyklus grafických listů na téma Don Quijote, doplněný verší Věry Provazníkové představuje jeden z vrcholů Reynkova grafického díla. Bibliofilské vydání.)

Etymologický slovník jazyka staroslověnského, seš. 4 - editorka Eva Havlová. (Další sešit slovníku, který podává vyčerpávající výklad o původu všech staroslověnských slov. Celkem plánováno 14 sešitů. Vysokoškolská příručka).

Konkurs

Ředitel Ústavu fyziky atmosféry vyhlašuje konkurs na místo vědeckého pracovníka v oboru **Fyzika kosmického plazmatu**. Žádost, CV, seznam publikací v mezinárodních časopisech a jména adresy dvou osob, které je možno požádat o reference, zašlete do tří týdnů ode dne zveřejnění na adresu

OF THE CENTRAL EUROPEAN UNIVERSITY

Invites applications for RSS grants

for the projects to be launched in 1995

The Research Support Scheme is aimed at supporting innovative research by individuals or groups of researchers in social sciences and humanities on subjects and disciplines concerned with Central and Eastern European issues.

The subjects to be supported (and special but not exclusive interests within these areas) in 1995 are:

Art (Comparative studies on the art and architecture of the region);
Demography, **Human Ecology and Sustainable Development** (Population growth, distribution and migration as an environmental problem; Urbanisation; Braindrain);
Economics (Studies in economic transition against the background of empirical data);
Education (Training people in a world transformed by technology);
European Studies (Adapting Central Europe to European Union: problems and challenges);
History (Exploration of recently opened archives in the perspective of getting a deeper understanding of current socio-political processes);
Law (Legal foundations of markets; legal control of government and administration);
Linguistics (Linguistic phenomena of changing societies - social aspects; interrelations);
Literature (Comparative studies);
Philosophy (New ethics in market economies);
Political Science (Threats and challenges in the building of democratic institutions);
Sociology and Social Psychology (Processes of globalization; social integration/disintegration and exclusion; social transition and identities)

Special attention will be given to multi-disciplinary and comparative projects. Researchers are invited to concentrate on a deep and non-conventional understanding of the dynamics of transition and of the future developments.

THERE WILL BE TWO TYPES OF RESEARCH SUPPORT for periods from six months to two years maximum - **Individual Grants** for promising young scholars as well as for established academics and professors and **Group Grants** to promote innovative collaborative programs. Priority will be given to groups of scholars coming from at least two countries who aim to study a particular theme or common issue from a multinational comparative perspective.

The amount of grants will range between \$ 50 to \$ 500 per month depending on full-time or part-time involvement, qualifications, experience, local conditions and the particular situation of recipients. Under both types of support additional legitimate research expenses (such as travel) may be covered.

Western researchers interested in Central and Eastern European problems may also be considered eligible for grants. The terms and conditions of support will be the same in both cases.

Further information and official application forms can be obtained either from the CEU/RSS, Prague College, Táboritská 23, 130 87 Prague 3, Czech Republic or from the Soros Foundation office in the applicant's country. All applications must be presented in English. Deadline for receipt of all applications and supporting letters is October 20, 1994. The RSS Committee will notify applicants in May 1995.

ACADEMIA, nakladatelství AV ČR

Příručka pro každý den

SLOVNÍK SPISOVNÉ ČEŠTINY PRO ŠKOLU A VEŘEJNOST

50 000 hesel

Druhé, opravené a rozšířené vydání

Zpracoval JOSEF FILIPEC a kolektiv
Zástupce autorského kolektivu VLADIMÍR MEJSTŘÍK

Všeestranné jazykové informace o slovní zásobě současné češtiny

Pravopis a výslovnost slov

Skloňování a časování

Výklady slovních významů

Synonyma, antonyma, homonyma

Přehled tvorby slov v češtině

Soupis rodných jmen a příjmení

Nejužívanější zeměpisná jména

Běžné zkratky a značky

Slovník obsahuje komplexní lexikografický popis 50 000 slov současné češtiny. Přináší poučení o jejich pravopise, výslovnosti, skloňování, časování a u přejatých slov i o jejich původu.

Slova jsou charakterizovány po stylové stránce i co do frekvence a časového zařazení, podrobně jsou podány výklady slovních významů, včetně terminologických a frazeologických. Velká pozornost je věnována podstatným a přídavným jménům, slovesům, ale i zájmenům, nejužívanějším číslovkám, předložkám, spojkám, částicím a citoslovům.

WOODROW WILSON
INTERNATIONAL CENTER
FOR SCHOLARS

FELLOWSHIPS
IN THE
HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
1995-96

Created by the Congress of the United States as the nation's official memorial to its twenty-eighth president, the Center seeks to commemorate through its residential fellowship program both the scholarly depth and the public concerns of Woodrow Wilson. As President Wilson wrote, "The man who has the time, the discrimination, and the sagacity to collect and comprehend the principal facts, and the man who must act upon them, must draw near to one another and feel that they are engaged in a common enterprise."

The Woodrow Wilson Center awards approximately 35 fellowships annually in an international competition to individuals with outstanding project proposals representing the entire range of scholarship, with a strong emphasis on the humanities and social sciences. The Center especially welcomes projects which transcend narrow specialties.

FACILITIES

Each Fellow is assigned a furnished office available every day on a round-the-clock basis. The Center's main offices are located in the original Smithsonian Institution Building, on the Mall in central Washington, a smoke-free space. Professional librarians provide access to the Library of Congress, university and special libraries in the area, and other research facilities. IBM-compatible personal computers or manuscript-typing services are available, and each Fellow is assigned a part-time research assistant. Publishing services are available through The Woodrow Wilson Center Press, which copublishes with Cambridge University Press and The Johns Hopkins University Press.

LENGTH OF APPOINTMENT

In order to foster a true community of scholars, the Woodrow Wilson Center prefers its Fellows to be in residence for the entire U.S. academic year (September through May), although a few fellowships are available for shorter periods with a minimum of four months.

ELIGIBILITY

Applications from any country are welcome. Men and women with outstanding capabilities and experience from a wide variety of backgrounds (including government, the corporate world, and the professions, as well as academia) are eligible for appointment. For academic participants, eligibility is limited to the postdoctoral level, and normally it is expected that academic candidates will have demonstrated their scholarly development by publication beyond the Ph.D. dissertation. For other applicants, an equivalent degree of professional achievement is expected.

PROGRAMS

Where appropriate, Fellows are associated with one of the Center's seven programs: Asian; East and West European; Historical, Cultural, and Literary Studies; International Studies; Kennan Institute for Advanced Russian Studies; Latin American; and United States.

DEADLINE FOR APPLICATIONS

The Center holds one round of competitive selection per year. The deadline for receipt of applications is October 1, 1994. Decisions on appointment will be made by March 1, 1995.

Further information and application forms may be obtained from:

The Fellowships Office
The Woodrow Wilson Center
1000 Jefferson Drive S.W.
SI MRC 022
Washington, D.C. 20560

Telex: 264729

Fax: (202) 357-4439

Telephone: (202) 357-2841

je 30. září 1994, formuláře na kontaktní adresu.

Finské centrum pro mezinárodní mobilitu CIMO, nabízí stipendia pro mladé vědecké pracovníky, bilaterální stipendia a stipendia pro postgraduální studium nebo výzkum finského jazyka a literatury, ugrofinské lingvistiky, a etnografie a folkloristiky. Nabídka je na kontaktní adrese.

Automobilový výzkum a technologie jsou tématem výstavy **Meeting Point 94**, Torino 15. - 18.11.1994.

Cílem Eicos, programu objektivního informování o současné vědě, je zmírnit kritický postoj veřejnosti k ní. Podrobnosti uvádějí Hospodářské noviny z 8.8.94, str. 12 přílohy.

Benátská univerzita oznámila své postgraduální kurzy s možností stipendií pro východoevropské zájemce (obchod, bankovnictví, ekonomie a řízení turistiky, úprava a distribuce pitné vody, ochrana a hodnocení stavu životního prostředí, archeologie, linguistika, vyučování jazykům, historie divadla a j.). Brožura na kontaktní adresu.

Zemědělská univerzita ve Wageningen v Holandsku přijímá do 15. listopadu 1994 přihlášky zájemců o účast v mezinárodním postgraduálním programu (od září 1995). Obory: zemědělská ekonomie a marketing, zemědělské inženýrství, zoologie, aquakultura, biotechnologie, plodiny (šlechtění, fytopatologie, kontrola škůdců, skleníkové a polní kultury), ekologické zemědělství, vědy o životním prostředí, geografické informační systémy, řízení systémů zemědělských informací, půda a voda, tropické lesnictví. Brožura s podrobnými informacemi je na kontaktní adrese.

WHO - Mezinárodní agentura pro výzkum nádorových onemocnění v Lyonu nabízí stipendia na rok 1995-1996. Přihlášky se přijímají do 31.12.94. Informace na kontaktní adresu.

Mezinárodní ošetřovatelská společnost **Sigma Theta Tau** se sídlem v Indianapolis nabízí výzkumné granty bez věkového omezení a stipendia doktorandům. Seznam temat na kontaktní adresu.

Program kursů připravených na září 1994 - červenec 1995 v **Schumacher College**, mezinárodním středisku ekologických, psychologických a filosofických studií v jižní Anglii, je na kontaktní adrese.

International Centre for Theoretical Physics v Terstu pořádá druhý seminář **Three-Dimensional Modelling of Seismic Waves Generation, Propagation and their Inversion** (7.- 18.11.1994).

Kontaktní adresa

Není-li uvedeno jinak, je původní zdroj informace k nahlédnutí u paní A. Štysové, Kancelář AV ČR, Národní 3, Praha 1, tel. 24 22 03 84, linka 480.

ÚFA AV ČR, Boční II, 141 31 Praha 4, k rukám dr. R. Hutha.
KALEIDOSKOP AB 94 ** KALEIDOSKOP AB 94

Open Society News, čtvrtletník Sorosovy nadace, je uložen na kontaktní adresu.

Belgická Královská akademie věd o zámoří každoročně vypisuje soutěž, kde autoři vítězných prací v každé ze šesti sekcí obdrží 30 000 BF. Témata pro rok 1995 (afričtí nebo karibská literatura, základní lidská práva v Africe, využití biotechnologií ke šlechtění plodin v tropech a subtropech, ekoepidemiologie lidských parazitů v tropech, zavodňování suchých oblastí, tropické půdy užívané ve stavitelství) a na rok 1996 jsou na kontaktní adrese.

Mezinárodní sdružení pro populační politiku a rodinu pořádá 8. - 13. září 1994 na Americké univerzitě v Káhiře **1. světovou konferenci o populační vývoji, rodině a etice**.

Onassisova nadace vyžívá k nominacím na tři ceny po 250 000 USD (1. cena za dosavadní zásluhy o mezinárodní porozumění a společenský pokrok, 2. cena bude podporou probíhajícího kulturního projektu, 3. cena podpoří současný projekt k záchraně životního prostředí). Termín nominací

Vydává:
Tiskové oddělení Kanceláře AV ČR
Národní 3, Praha 1
Odpovědný redaktor: Svetozár Pantůček
Redakce: Sylva Daněčková
tel.: 24 24 05 14
Sazba: Fortuna, středisko fotosazby, Praha
Tisk: Academia Praha
Číslo vychází 7.9.1994